

ASPECTE DIN LUPȚA REVOLUȚIONARĂ A MUNCITORIMII MEDIEȘENE ÎN ANII 1918—1944

de
LUCIAN GIURA

Fenomenului apariției și dezvoltării marii industrii transilvănene din a doua jumătate a veacului al XIX-lea îi era indispensabil — și în mod obiectiv complementar —, acela al formării și creșterii numerice a proletariatului, clasă care avea să joace un rol determinant în cadrul procesului de producție. Condițiile grele de muncă și viață, existența dublei exploatare — sociale și naționale —, determină proletariatul să se organizeze. El își crea propriile organizații politice în vederea apărării intereselor și a drepturilor sale: asociații profesionale, asociații de autoeducare și de ajutorare (la Mediaș amintite deja în anul 1880)¹. Tot în cursul anului 1880 au fost puse bazele Partidului general muncitoresc. Acest moment a marcat o treaptă superioară în procesul de organizare al clasei muncitoare. La congresul de constituire a partidului muncitorimea transilvăneană își trimitea propriii săi delegați. Crearea Partidului general muncitoresc marca punctul de plecare al unui intens proces organizatoric, profesional și politic al muncitorimii ardelenе, act desfășurat în condițiile intensificării terorii forțelor de ordine ale regimului burghezo-moșieresc, al discriminărilor sociale și naționale grefate pe starea de înapoiere economică a Transilvaniei. În aceste condiții riposta maselor populare a fost promptă. În toate acțiunile greviste, care au avut loc la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, proletariatul revendica imperios acordarea de drepturi și libertăți: ziua de muncă de 8 ore, repaus duminical, protecția muncii, asigurări sociale, condiții mai bune de salarizare, învățământ muncitoresc etc.

Comparativ cu situația existentă la sfârșitul secolului trecut, în primul deceniu al secolului al XX-lea, în general, exceptând perioada de criză din anii 1900—1903, industria Transilvaniei înregistra un real progres. Vechile centre urbane, alături de care au apărut altele noi, devin acum adevărate citadele industriale ce concentră un proletariat numeros, pro-

¹ A. De ac, *Mișcarea muncitorească din Transilvania. 1890—1895*, București, Editura științifică, 1962, p. 72.

letariat ce se înrola, conștient de forța sa, în frontul luptei hotărâte împotriva opresiunii capitaliste.

Mediașul la începutul secolului, avea aspectul unui orașel care, la recensământul din 1910 număra 1355 de case cu o populație ce depășea pe puțin 8 600 de locuitori. Cu toate acestea, în această perioadă, viața economică și comercială a orașului era notabilă. Erau anii în care industria Mediașului realizase saltul de la producția manufacturieră la cea de fabrică.²

Condițiile de muncă și de trai ale muncitorilor medieșeni, ca de altfel ale întregii muncitorimi transilvănene, erau grele. Referindu-se la modul în care își duceau zilele proletarii medieșeni, un raport al Inspectoratului circumscripției financiare, pentru zona Mediaș, menționa: „Într-o fabrică de postăvărie din Mediaș („W. Sturzer“ — n.n.) muncitorii dormeau pur și simplu în atelier”³. Ziua de muncă din întreprinderile industriei ușoare, aici intrînd și majoritatea celor din Mediaș, a fost legiferată, încă din anul 1918 de către Consiliul Dirigent, la 8 ore, dar acest lucru nu s-a aplicat. Mediașul se făcuse cunoscut după primul război mondial printr-o piață excesiv de scumpă și salarii foarte mici. Problema locuinței și a hranei constituiau cele mai spinoase griji, curente, pentru muncitorimea medieșeană: chiria și hrana absorbeau cea mai mare parte a cîștigului acestora. În scopul obținerii de profituri cît mai mari, patronii fabricilor de sticlă „Vitrometan” și „Prima fabrică de sticlă” (azi „Fabrica de Geamuri”), foloseau din plin munca minorilor. Aceștia erau slab remunerați în comparație cu salariul — și așa destul de mic — al muncitorului adult. Relevînd acest aspect gazeta locală *Mediascher Zeitung* nota: „...la fabrica de sticlă se folosesc copii de 12—14 ani care sînt obișnuiți cu suflatul sticlei”⁴; este o dovadă elocventă a transfigurării individului, a dezumanizării sale în goana după înavuțire.

Într-un timp relativ scurt, doar trei ani (1918—1921), s-au înființat în Mediaș opt întreprinderi industriale, fapt ce a dus la creșterea proletariatului la 2 145 de lucrători, neintrînd în acest calcul personalul administrativ și de serviciu. Prin creșterea numărului de muncitori orașul devine un centru important al mișcării revoluționare din țara noastră, în cadrul căruia activau, ca și în muncă, români, maghiari, germani. Tot acum se constată un proces intens de organizare a muncitorilor medieșeni⁵.

După cum este bine cunoscut o trăsătură caracteristică a perioadei cuprinse între anii 1922 și 1928 a constituit-o stabilizarea, pe plan economic, vremelnică și relativă a capitalismului, stabilizare realizată prin

² N. Drăgan, *Dezvoltarea industriei în Mediaș între anii 1918—1944*, Mediaș, 1957, p. 13.

³ *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România*, București, Editura politică, 1959, p. 520.

⁴ *Mediascher Zeitung*, nr. 31 din 30 iulie.

⁵ N. Drăgan, *Aspecte privind situația muncitorilor industriali din Mediaș între anii 1921—1943*, în *Studii și articole de istorie*, IV, 1962, p. 387.

reutilizarea pe baze moderne a întreprinderilor, aplicarea cuceririlor tehnice, intensificarea exploatarei maselor populare, un constant proces de intensificare a muncii.

În această perioadă, potențialul economic al României era în continuă creștere. Se lărgeau, în același timp, posibilitățile de deplasare a capitalului autohton în diverse sectoare ale economiei. Cu toate mutațiile înregistrate pe planul economic, nivelul de trai al clasei muncitoare nu s-a ridicat proporțional cu creșterea înregistrată pe acest plan. Durata zilei de muncă nu a fost respectată. Ea era prelungită mereu ajungându-se efectiv pînă la 12—14 ore. Salariul real în acești ani reprezenta, luînd ca indice de 100% pe cel din 1913, doar 70%. Acest lucru ilustra un nivel de trai sărăcăcios, insuficient desfășurării unei vieți cît de cît normale.

Surprinzînd cu veridicitate aspectele generale, esențiale, ale perioadei 1922—1928, istoricul Ilie Ceaușescu remarcă: „Dezvoltarea economică din această perioadă s-a realizat pe seama intensificării procesului de exploatare a oamenilor muncii. Au fost restrînse drepturile și libertățile democratice, s-au înăspriț măsurile represive împotriva luptei oamenilor muncii. În această perioadă, aproape tot timpul, s-a guvernat cu stare de asediu și cenzură⁶. Această stare de lucruri domnea și la Mediaș. Un număr considerabil de șomeri se întîlneau zilnic la oficiile de plasare. Pentru a reduce surplusul de produse realizat și stocat, neavîndu-se posibilitățile necesare de plasare pe piață, semne evidente ale crizei de supraproducție, patronii reduceau zilele de muncă calendaristice și evident, paralel cu aceasta, și remunerația muncitorilor. În perioada anilor 1923—1928 sticlarii de la cele două fabrici din Mediaș „Vitrometan“ și „Fabrica de Geamuri“ rămîneau inactivi, fără a fi salarizați, cîte două săptămîni pe an⁷. Aceste stări se vor ilustra pe plan social și al luptei de clasă prin procese care se bazează și pe o dezvoltare continuă a conștiinței de clasă a muncitorimii, pe radicalizarea și organizarea acestora.

În contextul general al condițiilor interne și internaționale de la sfîrșitul primului război mondial, lupta clasei revoluționare din România s-a intensificat, culminînd cu greva generală din octombrie 1920. Ca urmare a creșterii conștiinței politice a proletariatului, în sinul Partidului Socialist s-a intensificat lupta împotriva pozițiilor reformiste și oportuniste, în vederea clarificării principiilor ideologice, precum și pentru reconsiderarea programului strategiei și tacticii luptelor revoluționare viitoare ale proletariatului român. Au fost astfel create condițiile corespunzătoare pentru ca la Congresul Partidului Socialist Român din mai 1921 să se hotărască, prin votul mării majorități a participanților, transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român. Crearea Partidului Comunist Român pe baza ideologiei marxist-leniniste a marcat o etapă

⁶ I. Ceaușescu, *Din istoria contractului colectiv din România*, București, Editura politică, 1970, p. 53.

⁷ N. Drăgan, *op. cit.*, p. 386.

nouă, superioară, atât pe plan politic cât și organizatoric, în mișcarea revoluționară din țara noastră.

După Congresul al II-lea al P.C.R., (3—4 octombrie 1922), se crează și la Mediaș, în cursul aceluiași an, organizația locală a partidului comunist. Din acest moment, avînd un conducător cu experiență, acțiunile proletariatului medieșean dobîndesc o vigoare și o eficacitate sporită⁸. Încă înainte de crearea secției locale a P.C.R., muncitorimea medieșeană era constituită în o serie de sindicate, pe branșe de activitate. Astfel, potrivit unor semnalări documentare, la 6 septembrie 1922, era deja constituită societatea muncitorilor din industria pielei (sindicatul muncitorilor pielari)⁹.

În perioada anilor 1922—1924, cu toată severitatea măsurilor întreprinse de autoritățile burghezo-moșierești, teritoriul întregii țări a fost teatrul de desfășurare a numeroase acțiuni greviste, multe din acestea fiind de lungă durată. Printre revendicările formulate de greviști se numărau: sporirea salariului, ziua de muncă de 8 ore, contractul colectiv de muncă și reglementarea muncii etc. În șirul acestor greve se înscriu și cele din anii 1922 și 1923 de la Mediaș. În același an în care s-au pus bazele organizației locale a P.C.R., la 15 octombrie, avea loc prima grevă generală a muncitorilor medieșeni. Avantajați de politica regimului burghezo-moșieresc care trecuse la revalorizarea monetară în acel an, ca și de retragerea din circulație a bancnotelor străine, patronii din Mediaș au redus toate salariile. Urmarea directă a acestor măsuri a fost greva generală declanșată de întreaga muncitorime medieșeană. S-a alcătuit un comitet pe oraș care a redactat un larg program de revendicări. Grevă a durat 21 de zile și a cuprins aproape toate întreprinderile din oraș¹⁰. Ecoul grevei din Mediaș, ca urmare directă a duratei și intensității acesteia, a fost puternic. Grevă a fost amintită și la Congresul sindicatelor din 1923 de la Cluj. Ca răspuns la lupta muncitorimii, industriașii medieșeni au concediat numeroși lucrători considerați drept conducători ai mișcării. Desfacerile de contract de muncă s-au aplicat pînă și la muncitorii micilor ateliere. Constrinși însă, de acute nevoi materiale, muncitorii medieșeni au reluat lucru fără să-și fi văzut solicitările împlinite¹¹.

În cursul anului 1923 s-a desfășurat și greva metalurgiștilor medieșeni. Conducus de comuniști, sindicatul muncitorilor metalurgiști a trecut cu hotărîre la organizarea bătăliei împotriva ofensivei patronale. Grevă metalurgiștilor medieșeni se înscrie organic în contextul general al luptei metalurgiștilor români din acel an. La începutul lunii iulie, numărul greviștilor din întreprinderile metalurgice din București, Brașov, Sibiu,

⁸ Gh. Popescu — N. Drăgan, *Aspecte din lupta clasei muncitoare din județul Sibiu sub steagul biruitor al partidului. 1922—1944*, în *Județul Sibiu. Masele populare făuritoare ale istoriei*, Sibiu, 1961, p. 54.

⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 71, mapa 208, fila 1.

¹⁰ Gh. Popescu — N. Drăgan, *op. cit.*, p. 57.

¹¹ N. Drăgan, *op. cit.*, p. 399.

Mediaș, Valea Prahovei etc. s-a ridicat la peste 5 000, creîndu-se perspectivele unei greve generale ce amenința puternic „ordinea” burghezo-moșierească¹².

La Congresul sindicatelor din anul 1923, ținut la Cluj, oportuniștii, sprijiniți de poliție, au încercat să afilieze sindicatele din România la Internaționala sindicală reformistă de la Amsterdam. Împotriva acestui fapt sindicatele muncitorești au protestat. Printre delegațiile prezente la Congresul de la Cluj, care s-au declarat categoric împotriva afilierii, mergînd pe linia trasată de P.C.R., s-a numărat și aceea ce reprezenta uniunile profesionale din Mediaș¹³. În rezoluția adoptată la întrunirea muncitorilor din Mediaș din 7 octombrie 1923, îndreptată împotriva hotărîrilor Congresului sindical de la Cluj se spunea: „... Muncitorii organizați din Mediaș vor lupta contra tuturor acțiunilor care tind la dezbinarea muncitorilor ce abia acum se dezvoltă... Totodată muncitorimea organizată la Mediaș își ridică cuvîntul de protestare contra conducătorilor Congresului general din Cluj din cauza teroarei exercitate de muncitori contra muncitorilor și cu ajutor polițienesc. Muncitorimea din Mediaș protestează și îi invită să se asocieze la acest protest pe toți lucrătorii din țară contra producerii infame a teroriștilor din Cluj... ”

După constatarea acestor fapte, întrunirea muncitorească din Mediaș nu se identifică cu cele întimplale din prilejul acestui congres și decide să nu recunoască de obligatorii pentru muncitorime nici congresul înăbușit de scandal din Cluj, nici măsurile dictatoriale ale „statului-major” denumit de acest congres¹⁴.

În toamna anului 1923 (28—30 octombrie), ca urmare directă a luptei desfășurate de către P.C.R., s-a desfășurat la București Conferința sindicatelor excluse din Congresul de la Cluj care alegea Consiliul General Sindical Unitar al Uniunilor și Sindicatelor Unitare (C.G.S.U.). Cu toate condițiile grele în care și-au desfășurat activitatea, acestea au luptat cu deosebită abnegație pentru drepturile și libertățile proletariatului.

La 5 decembrie 1923 se constituia la Mediaș sindicatul muncitorilor lemnari. Titulatura noii organizații create era „Uniunea muncitorilor în lemn din România, *grupa locală Mediaș*”. Obiectivele organizației, așa după cum rezultă din statutele societății, erau bine definite: „A servi interesele economice și culturale ale membrilor săi, a dezvolta sentimentul de solidaritate între ei, a sprijini și susține toate năzuințele și revendicările lor, cari tind spre îmbunătățirea condițiilor de muncă”¹⁵.

Activitatea sindicatelor unitare din Mediaș, conduse de P.C.R., a fost permanent urmărită de organele poliției și siguranței, care căutau să im-

¹² N. G. Munteanu. *Luptele revoluționare ale muncitorilor de la „Le-măitre” din anul 1923*, în *Din istoria luptelor greviste din România*, vol. IV, București, 1970, p. 204.

¹³ *Documente din istoria Partidului Comunist Român și a mișcării revoluționare din România 1921—1924*, București, Editura politică, 1970, p. 557—558.

¹⁴ *Ibidem*, p. 558.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 71, mapa 207, filele 2—3.

piedice legătura sindicatelor cu masele populare. Protestele energice ale muncitorilor împotriva abuzurilor, venite din partea autorităților, n-au fost luate în considerație. De fapt, în acești ani, pe ansamblul țării, clasele conducătoare au dus o susținută campanie împotriva mișcării muncitorești. Măsurile represive ale claselor exploatare dominante au culminat cu ordonanțele militare din aprilie, iulie și decembrie 1924 prin care a fost interzisă activitatea P.C.R., a U.T.C.-ului și a altor organizații revoluționare. Odată cu scoaterea sa în afara legii, în 1924, în fața P.C.R. s-au pus sarcini deosebit de importante, el trecând la organizarea activității în condițiile de ilegalitate — condiții de opresiune și teroare din partea claselor dominante — urmînd fidel, totodată, preocuparea pentru trasarea liniei generale în concordanță directă cu noua situație din România acelei perioade. Activînd în condițiile ilegalității, partidul comunist a împletit munca a o serie de organizații — a Sindicatelor Unitare, Blocul muncitoresc-țărănesc, Ajutorul roșu, Prietenii naturii, Liga contra terorii ș.a. —, ce au desfășurat o largă activitate politică în rîndurile muncitorilor și țăranilor.

La Mediaș, în cursul anului 1925, în rîndurile sindicatului se înscriu noi contingente de muncitori. S-a construit un local din fondurile adunate prin intermediul unei liste de subscripție care a circulat pe teritoriul orașului Mediaș, strîngîndu-se sumele necesare clădirii acestui cămin muncitoresc. În acest edificiu, ridicat în strada Plevnei nr. 29, se desfășura o intensă activitate cultural-ideologică¹⁶.

În același an, 1925, muncitorii medieșeni s-au solidarizat cu lupta grevistă a confrăților lor din Valea Mureșului. Într-o telegramă adresată acestora, de către proletariatul medieșean, se spunea: „Grupa muncitorilor lemnari din Mediaș a fost, este și va rămîne alături de voi pînă la victorie. Ajutorul material pe drum”¹⁷. Este o nouă dovadă, ca cele ce au fost sau ca cele ce urmau să vină, a solidarității de clasă, a sprijinului moral și material pe care muncitorii medieșeni l-au dat, în dificila și istovitoare luptă împotriva oprîmării capitaliste.

Tot în 1925 Comitetul muncitoresc de front unic din Mediaș acționa intens chemînd masele populare la luptă hotărîită împotriva legii electorale din acel an, pretinzînd alegeri libere, desființarea stării de asediu și amnistie generală¹⁸.

Condițiile grele de viață, lipsa concediilor și a unui ajutor în caz de boală, salarii mizerabile, sînt doar cîteva din premisele grevei generale din anul 1926 de la Mediaș. Declanșată la „Fabrica de Geamuri”¹⁹, ea a

¹⁶ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 117/1927, fila 1.

¹⁷ S. Fuchs, *Greva muncitorilor din Valea Mureșului din anul 1925*, în *Studii și referate privind istoria României*, partea a II-a, București, Editura Academiei R. P. Romîne, 1954, p. 1671.

¹⁸ Gh. Popescu — N. Drăgan, *op. cit.*, p. 60.

¹⁹ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 3/1926, fila 1.

cuprins repede și celelalte întreprinderi: „Vitrometan“, „I.R.T.I.“ (azi „Tîrnava“), „Westen“ (azi „Emailul Roșu“). Numai la fabrica „Westen“ 668 muncitori, printre care numeroase femei, au părăsit mașinile. Timp de 14 zile activitatea în secțiile fabricii a fost complet paralizată. Comitetul de grevă constituit pe oraș a întocmit un program de revendicări în care se cerea mărirea salariilor cu 12%, plata concediului de odihnă, îmbunătățirea condițiilor de locuit etc. Patronii de la „Vitrometan“ și „Fabrica de Geamuri“, pentru a relua producția, încearcă să aducă lucrători din satele vecine. De asemenea, au fost chemați polițiștii din Sighișoara care s-au cazat în incinta întreprinderilor. S-au operat arestări, adunările au fost împrăștiate. Au avut loc numeroase concedieri și expulzări din localitate a lucrătorilor considerați „instigatori“. Șomerii proveniți de pe urma concedierii au fost ajutați de Consiliul unitar sindical, care a organizat o cooperativă, în cadrul sindicatului constructorilor, pentru cei rămași fără lucru²⁰.

Această primă mare ridicare la luptă a muncitorimii din Mediaș a constituit o puternică dovadă a forței pe care o reprezenta muncitorimea unită sub conducerea P.C.R.

La 22 octombrie 1926 la Cluj, în localul Uniunii Muncitorilor Industriali de Piele din România, grupa Cluj, s-a ținut ședința comună a președinției Uniunii muncitorilor din industriile de pielărie, îmbrăcăminte, lemn și a micilor funcționari. Din Mediaș, la această întrunire, a participat comunistul Nicolae Comșa²¹.

În cursul lunii martie 1927 siguranța medieșeană dezlănțuia noi atacuri împotriva sindicatelor. Sub titlul „Teroare la Mediaș“ ziarul *Viața muncitoare*²² se ocupa, pe larg, de aceste evenimente. În coloanele sale gazeta Sindicatelor unitare insera următoarele: „Mediașul fiind un oraș industrial care cuprindea câteva mii de muncitori, era natural să ia ființă organizații sindicale. Iar muncitorii odată începînd să se organizeze [duceau — n.n.] și lupta pentru cucerirea unei vieți mai bune. Patronii n-au putut să stea liniștiți, văzînd că le sînt amenințate pungile. Și o prigoană furioasă s-a dezlănțuit împotriva muncitorilor și sindicatelor care se întăresc văzînd cu ochii...“ Se relatea, în continuare, faptul că în ziua de 4 martie 1927, pe cînd muncitorii erau adunați în sala sindicatului la o consfătuire, o ceată de polițiști și agenți ai siguranței au dat buzna în sală și au evacuat-o cu forță.

În cursul anului 1927, în conformitate cu hotărîrile conducerii partidului, organizația ilegală din Mediaș, în cadrul Blocului muncitoresc-tărănesc, pregătea campania electorală pentru alegerile generale și comunale. Apelul Blocului, care îndemna la realizarea frontului unic de luptă, libertatea de organizare, ajutor de stat pentru șomeri și pensionari, 8 ore

²⁰ N. Drăgan, *op. cit.*, p. 400.

²¹ Informație orală N. Comșa. Vezi și fotografia păstrată la Comitetul municipal al P.C.R. Mediaș.

²² *Viața muncitoare*, an III, nr. 8 din 27 martie 1927.

de muncă, libertatea de organizare, a circulat prin toate întreprinderile. Au fost puse în circulație și o serie de manifeste ale Blocului în limbile română și maghiară cu următoarea chemare: „Muncitori cetățeni! Dacă doriți să înceteze marea deosebire ce există între palatele luxoase și bordeiele umede și întunecoase, dacă doriți ca fiecare muncitor harnic și cinstit să se poată bucura de munca sa și de locuințe omenești votați cu toții semnul =, două linii paralele orizontale, semnul acelora care luptă pentru a pune capăt stărilor de lucruri actuale”²³.

Prin agenții lor plasați în întreprinderile orașului, fabricanții puneau la cale distrugerea acestor manifeste. O parte din delegații Blocului trimiși la secțiile de votare au fost arestați și bătuți. Cu toate greutățile întâmpinate, Blocul muncitoresc-țărănesc a întrunit, în alegerile din 1927, cel mai mare număr de voturi după guvernul averescan. Fiind cunoscute „metodele” și prigoana cu care guvernele burghezo-mosieresti își asigurau majoritatea în alegeri, rezultatul scrutinului din 1927 din Mediaș, Sibiu și alte localități era o dovadă certă a încrederii și popularității Blocului muncitoresc-țărănesc în sinul maselor largi.

Prezentă la toate evenimentele politice ale vremii, muncitorimea medieșeană lua poziție promptă ori de câte ori se ivea prilejul, față de abuzurile și samavolniciile regimului burghezo-mosieresc. La 6 iunie, printr-o notă trimisă Ministerului Muncii la București, în numele tuturor sindicatelor muncitorești din Mediaș, proletariatul medieșean protesta energic împotriva delegării lui Ioan Fluieraș, Eftimie Gherman și a lui Ion Mirescu de a reprezenta muncitorimea din România la Conferința muncii de la Geneva. Medieșenii erau conștienți că aceștia nu reprezentau nici pe departe adevărata poziție a celor ce muncesc pentru capitaliști fiind tocmai unelte ale acestora²⁴.

Referindu-se la mișcarea muncitorească medieșeană din perioada anilor 1922—1928, un document al poliției menționa: „Mișcarea comunistă în acest oraș — centru industrial cu fabrici mari — a luat proporții mai întinse prin anul 1924... În acel timp când întreprinderile industriale nu au avut încă de suferit în urma crizei generale și aveau angajați mii de muncitori, organizatorii mișcării comuniste au găsit un teren prielnic pentru desfășurarea propagandei lor și Mediașul conta la centrala comunistă, ca o organizație puternică cu material bogat, pentru dezvoltarea mișcării comuniste...”²⁵.

Declanșarea crizei economice mondiale din anii 1929—1933, ale cărei efecte s-au resimțit din plin și în România, cu repercusiuni deosebite asupra dezvoltării țării noastre, asupra nivelului de trai al maselor populare, a afectat puternic clasa muncitoare, țărănimea, o serie de categorii mijlocii și părți însemnate ale intelectualității.

²³ Gh. Popescu — N. Drăgan, *op. cit.*, p. 60—61.

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 71*, mapa 202, fila 3.

²⁵ *Idem*, *fond 50*, dosar 2737, fila 351.

În această perioadă, proletariatul, în frunte cu partidul său marxist-leninist, s-a afirmat încă o dată ca cea mai înaintată forță a societății românești, elementul hotărîtor în lupta întregului popor împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate.

În anul 1929, muncitorimea medieșeană primea o puternică lovitură în urma hotărîrii regimului burghezo-moșieresc de a scoate în afara legii și a desființa organizația care cîștigase și la Mediaș adeziunea maselor, Sindicatul unitar. La 9 iulie 1929, în sala judecătorei din Sighișoara, s-a pronunțat sentința în procesul sindicatelor: DIZOLVAREA SINDICATELOR UNITARE DIN MEDIAȘ!. De acest fapt au fost informate atît Uniunea Sindicatelor Unitare din Cluj cit și Consiliul General al Sindicatelor Unitare din România. Se așteptau de la acestea, în situația nou creată prin dizolvarea sindicatelor, instrucțiuni în vederea unor acțiuni care să împiedice întreruperea activității revoluționare a muncitorimii medieșene²⁶.

Marile lupte sociale ale proletariatului român din principalele centre muncitorești au avut un ecou puternic, firesc și la Mediaș. Astfel, greva minerilor de la Lupeni din 1929 a provocat o manifestație de simpatie a muncitorilor de la Uzina „Westen“, „I.R.T.I.“ și „Vitrometan“.²⁷

Pericolul persista, pentru organele de ordine, în apariția unor manifestări spontane, sau organizate, care arătau adevărata față a „ordinii“ existente. Ca și în ceilalți ani, și în 1930 sărbătorirea zilei de 1 Mai era interzisă de organele de ordine. Într-o telegramă cifrată a Ministerului de interne, adresată prefecturii județului Tîrnava Mare se interzicea categoric asocierea sau manifestațiile muncitorilor în stradă, portul plan-cardelor, steagurilor roșii și al carelor alegorice intrînd în aceeași categorie. Se atrăgea atenția asupra necesității întreprinderii unor măsuri preventive pentru menținerea și asigurarea ordinii.²⁸

Pe fondul stărilor economice marcate de marea criză, văduvită de o organizație politică puternică care să activeze legal, muncitorimea din toată țara nu renunța la manifestarea forței și dorinței sale. La 11 februarie 1931 poliția din Mediaș informa forurile superioare că activitatea industrială și bancară stagna din cauza crizei economice care pe zi ce trecea era tot mai accentuată, iar în 25 ale aceleiași luni, în piața din centrul orașului avea loc o mare manifestație organizată de comuniști. Poliția a intervenit și de data aceasta împrăștiind pe manifestanți și arestînd pe organizatorii acesteia.²⁹

În condițiile muncii de ilegalitate, organizația locală Mediaș s-a folosit, pentru propaganda în rîndurile muncitorilor, de diverse forme le-

²⁶ *Idem*, fond 71, mapa 203, filele 1—3.

²⁷ Arhivele Statului Alba Iulia. Depozitul Blaj, fond Legiunea de jandarmi Tîrnava Mică, dosar 2/1929—1930, filele 5—6.

²⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 1148, fila 269.

²⁹ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, fond Prefectura județului Tîrnava Mare, dosar 48/1931, fila 13.

gale, unele dovedind chiar un mare grad de inventivitate pus în slujba luptei proletare. În raportul săptăminal din 1 aprilie 1931 al poliției Mediaș către prefectura județului Tîrnava Mare, după ce se arată că economia stagnează, faptul că la uzinele „Westen” s-a încetat lucrul, se arată în continuare: „Comuniștii din Mediaș au organizat Uniunea de Gimnastică a Muncitorilor Medieșeni, cu elemente tinere de la 17 ani în sus, cu scopul afirmativ de a cultiva sportul în fond însă acest tineret se va educa după principiile comuniste sub diferite forme”.³⁰

Pentru a preîntîmpina orice manifestație muncitorească dedicată sărbătoririi zilei de 1 Mai — în același an 1931 —, poliția Mediaș lua „... toate măsurile de ordine și de supraveghere dictate de împrejurări și în conformitate cu instrucțiunile primite de la Direcție, Inspectorat și Prefectură...” mobilizînd întregul personal polițienesc, acesta fiind consemnat, pentru noaptea de 30 aprilie spre 1 Mai și respectiv toată ziua de 1 Mai. Cu toate piedicile ridicate de autorități, ziua de 1 Mai 1931 prilejuia la Mediaș o mare manifestație organizată de comuniști în sala „Strugure”, sala de ședințe, sala de adunări a medieșenilor. Vorbitorii au subliniat cu acest prilej însemnătatea zilei de 1 Mai; s-a analizat evoluția crizei economice și repercusiunile ei negative asupra maselor populare, îmbogățind, și de această dată, conținutul marii sărbători muncitorești cu sensuri ale luptei pentru o nouă viață, mai bună, mai echitabilă.³¹

Riposta maselor muncitoare față de condițiile, devenite insuportabile, de viață și muncă, a atins punctul culminant, pe planul general al țării, prin puternicele greve ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie—februarie 1933. În semn de solidaritate cu lupta ceferiștilor și petroliștilor, la Mediaș, s-a organizat o mare manifestație pe străzile orașului. Demonstrații au fost atacate de poliție. Riposta maselor a fost fermă. Ei au asediat prefectura poliției eliberînd pe cei arestați în timpul ciocnirilor precedente.

Referindu-se la însemnătatea luptelor revoluționare din ianuarie—februarie 1933, în lucrarea „Valul revoluționar din România...” apărută în același an, sub egida Comitetului Central al Partidului Comunist Român, se sublinia faptul că demonstrațiile și ciocnirile de la Mediaș, alături de acțiunile similare din celelalte orașe ale țării au arătat cu prisosință că la ofensiva clasei stăpînitoare s-a răspuns cu contraofensiva proletară, cerîndu-se eliberarea celor arestați, recunoașterea sindicatelor, desființarea stării de asediu, restabilirea organizațiilor revoluționare dizolvate etc.³²

Apreciînd însemnătatea luptelor revoluționare din acești ani, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Luptele de clasă din perioada crizei economice, și mai ales lupte-

³⁰ *Ibidem*, dosar 2/1931, fila 369.

³¹ *Ibidem*, fila 390.

³² Arhiva Institutului de studii istorice și social politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota Ab. XVII-28, filele 31—32; *Idem*, cota Ab. XVII-2, fila 6.

tele din ianuarie-februarie 1933, au constituit un moment de o deosebită importanță în istoria mișcării noastre muncitorești, au avut o profundă înfrîurire asupra vieții politice și sociale din România. Ele au dat o puternică lovitură claselor exploataatoare, au înfrînat ofensiva capitalului împotriva drepturilor economice și politice ale oamenilor muncii³³

Perioada anilor 1934—1938 se caracterizează printr-o sensibilă înviore a întregii vieți economice a României. În balanța economică a țării industria deținea o pondere din ce în ce mai mare. S-au dezvoltat, cu precădere, metalurgia, chimia, industria materialelor de construcții, energetică și industria textilă. Procesul deosebit de rapid al dezvoltării industriale, înfăptuit în principal prin legile protecționiste și prin exploatarea maselor muncitoare, a fost însoțit de o intensă concentrare și centralizare capitalului. Agricultură, deși n-a înregistrat progrese similare cu cele ale industriei marchează creșteri sesizabile ale producției. Același progres, în ansamblu, înregistrează în acești ani și comerțul, atît cel intern cît și cel extern.

În ceea ce privește mișcarea muncitorească, lupta ei se caracterizează prin acțiuni hotărîte pentru stăvilirea pericolului fascist și apărarea intereselor poporului.

Luptele proletariatului duse în perioada anilor 1934—1938, împotriva exploatării capitaliste și pericolului fascist, pentru apărarea principiilor scumpe ale independenței și suveranității țării au constituit componente de bază ale luptelor purtate de masele muncitoare, în totalitatea lor, pentru crearea Frontului popular antifascist în România. Analizînd conținutul, nivelul de pregătire și de combativitate la care s-au desfășurat acțiunile clasei muncitoare din acești ani a ieșit cu pregnanță în relief faptul că: „...această clasă socială se afla în avangarda maselor muncitoare care desfășurau lupte împotriva exploatării capitaliste și fascismului, pentru democrație, independență națională și pace”.³⁴

Documentele menționează că în cursul anului 1934 s-au răspîndit în oraș broșuri și instrucțiuni ale C.C. al P.C.R.³⁵. Tot în acest an, muncitorii medieșeni asociați în Liga Muncii, organizație de masă legală condusă de P.C.R., și-au trimis delegații la Conferința acestei organizații ținută la Brașov, între 31 ianuarie — 2 februarie 1934. Ordinea de zi a conferinței punea în fața delegaților o serie de probleme de maximă importanță pentru stadiul anului 1934: munca organizației în rîndul maselor, organizarea demonstrațiilor de masă prin comitetele Ligii, în sprijinul conducătorilor luptelor din 1933, ajutorarea deținuților revoluționari, etc.³⁶

³³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, București, Editura politică, 1968, p. 366—367.

³⁴ Gh. Ioniță, *P.C.R. și masele populare*, București, Editura științifică, 1971, p. 88.

³⁵ Ol. Matichescu, El. Georgescu, *1 Mai în România. (1870—1970)*, București, Editura politică, 1970, p. 234.

³⁶ T. Georgescu, *Organizații de masă legale conduse de P.C.R. 1932—1934*, București, Editura politică, 1967, p. 157—158.

Referindu-se la mișcarea muncitorească din Mediaș, un document din 10 mai 1934 sublinia faptul că poliția locală supraveghea pas cu pas orice mișcare a comuniștilor și că în cursul acestei luni au avut loc noi arestări în rîndul muncitorilor de la fabricile „Vitrometan“ și „I.R.T.I.“³⁷.

Manifestul adresat muncitorilor din Mediaș în luna februarie 1935, întocmit și răspîndit de către comuniștii din localitate, după ce făcea o amplă trecere în revistă a condițiilor inumane de muncă și viață din întreprinderile mari ale orașului: „Vitrometan“, „I.R.T.I.“ „Westen“, „Schembra“, „Rosenauer“ (azi „Fabrica de șuruburi“), conchidea astfel: „Muncitori medieșeni! Lupta începută pretinde fără deosebire de neam, vîrstă, nație și politică numai întruniri într-un front unic... Căci numai prin aceasta izbîndim a lupta contra capitaliștilor care ne exploatează zi de zi.“³⁸ Manifestul purta semnătura Comitetului Sindicatului muncitorilor industriali și de fabrică din Mediaș.

Conducerea centrală a partidului expediază, și comuniștilor medieșeni, noi instrucțiuni privind desfășurarea muncii în ilegalitate. Așa e cazul și cu cele din luna mai 1935, urmărite cu atenție de poliția orașului. Ea informa forurile superioare, de la județ, în ziua de 9 mai, de faptul că: „...se observă un început de activitate în sensul acestor instrucțiuni printre comuniștii vechilor cadre căutîndu-se a se recruta noi elemente printre tineret, pentru formarea unei noi falange conspiratorii, a muncii de partid.“³⁹

Circulația rapidă și răspîndirea foarte largă în sinul muncitorilor a surselor de informație și a instrucțiunilor de acționare aducea organele de control ale statului într-o stare de alertă continuă; se fac numeroase percheziții la domiciliile comuniștilor.

În cursul anului 1935, documentele semnalează existența la Mediaș și a unui comitet de apărare a antifasciștilor care erau judecați la Cluj-Napoca de tribunalele burgheze. Printre cei condamnați figurau Grigore Preoteasa, Petre Constantinescu-Iași, Scarlat Calimachi, Tudor Bugnariu și alții.⁴⁰

În septembrie 1935 în rîndul muncitorilor medieșeni au loc noi mișcări. Cauza care a pus în mișcare, în special pe muncitorii de la fabricile „Westen“ și „Vitrometan“, a fost lupta pentru încheierea unui contract colectiv de muncă cu patronii acestor întreprinderi.⁴¹ De altfel, în tot cursul anului 1935 au avut loc o serie de greve în oraș, prevestitoare pentru marile mișcări ale muncitorilor medieșeni din anul ce avea să vină. După noi mișcări greviste de la fabricile „Vitrometan“ și „Rosenauer“, o radiotelegamă din localitate, semnalînd lupta intensă desfăș-

³⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 10*, mapa 603.

³⁸ *Idem*, *fond 71*, dosar 204, filele 1—3.

³⁹ *Idem*, *fond 50*, dosar 2739, fila 357.

⁴⁰ T. Georgescu, *op. cit.*, p. 139 (vezi și Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 2739, fila 531).

⁴¹ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tirnava Mare*, dosar 10/1935, fila 55.

șurată pentru organizarea pe bază de front unic a grevelor metalurgiștilor din Mediaș, remarcă faptul că: „... grevele din Mediaș sînt opera comuniștilor din localitate.”⁴²

Una din paginile cele mai glorioase ale luptei sale contra ofensivei burgheziei și moșierimii, a înscris-o muncitorimea medieșeană în cursul anului 1936. Se atinge acum punctul culminant, în șirul nesfîrșit al ridicărilor la luptă ale muncitorilor medieșeni din perioada interbelică, o răbufnire puternică care a zdruncinat patronatul orașului, găsind un larg ecou în rindul muncitorimii din întreaga țară; a fost un exemplu viu a ceea ce reprezintă proletariatul unit, o forță uriașă cu potențele unui tăvălug în stare de a dărîma și nivela inegalitatea de clasă. Prezenți permanent la chemările partidului, și de data aceasta, muncitorii medieșeni au dat curs sarcinilor stabilite: pentru formarea unui puternic Front unic muncitoresc,⁴³ ca cea mai importantă modalitate de contracarare a ofensivei patronale, și de opunere a unor largi forțe populare împotriva uriașului pericol apărut pe arena istoriei, a fascismului și a războiului. Proletarii medieșeni, indiferent de convingerile politice proprii, devin conștienți că reușita luptei lor este direct legată de înfăptuirea cît mai grabnică a acestui front, punînd mai presus de diferențele mai mari sau mai mici, de natură politică, scopul suprem ce-i unește.

În cursul anilor 1935—1936, crescuseră nemulțumirile în sinul muncitorimii ca urmare a creșterii scumpetei, a vieții grele pline de lipsuri în care era nevoită să trăiască, a refuzurilor sistematice ale patronilor de ridicare a salariilor în raport direct cu creșterea scumpetei, ignorarea contractelor de muncă din partea capitaliștilor etc.

Situația era similară și pentru muncitorimea medieșeană. Salariile erau foarte mici în comparație cu nivelul creșterii prețurilor la o serie de produse de larg consum. Remunerația, în general pentru muncitorii calificați, era între 3—6 lei pe oră, iar a celor necalificați de numai 3 lei pe oră, ceea ce nu putea acoperi necesitățile zilnice ale familiilor numeroase ale muncitorilor⁴⁴. Scumpetea și chiriile enorm de mari înnăbușeau pur și simplu pe muncitori. Drept urmare, pentru a se întreține și a-și întreține familiile, proletarii medieșeni munceau zilnic între 12 și 16 ore; la fabricile de sticlă se trudea între 10—12 ore, la fabricile de email și șuruburi se lucra obișnuit cîte 12 ore, la fabrica „Ideal” timpul de lucru era fixat în mod oficial de patroni la 12 ore⁴⁵. Paharul suferinței se umpluse. Sînt semnalate tot mai dese manifestări de protest, spontane și izolate, ce e drept, în toată prima jumătate a anului 1936.

Semnalul declanșării mișcării greviste, mișcare ce avea să devină în scurt timp deosebit de violentă, a fost dat la 4 iulie de muncitorimea

⁴² Gh. Ioniță, *op. cit.*, p. 74.

⁴³ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 2739, fila 776.

⁴⁴ I. Turcu, *Luptele greviste din iulie 1936 ale muncitorilor din Mediaș*, în *Analele Universității București*, Seria științe sociale, Filozofie, XIII, 1964, p. 221—222.

⁴⁵ *Ibidem*.

fabricii „I.R.T.I.“. Din inițiativa celei de partid din fabrica „I.R.T.I.“, se organizează o puternică demonstrație de stradă, la care iau parte câteva sute de muncitori, la ieșirea din schimbul de noapte și intrarea în schimbul de zi. Revendicările proprii, ridicate de muncitorii de la „I.R.T.I.“ au fost: majorarea salariilor cu 30%, contract colectiv de muncă, ziua de muncă de 8 ore și plata orelor suplimentare, desființarea amenzilor, concedii de odihnă plătite, purtare omenească față de muncitori, asistență medicală gratuită, concedierea imediată a directorului etc.⁴⁶ Chiar în aceeași zi este informată și Direcția Generală a Poliției București, printr-o radiotelegramă, de această răbufnire a maselor muncitoare.

Scinteia care a aprins focul grevei la „I.R.T.I.“, a cuprins rapid toate fabricile și întreprinderile Mediașului. Celulele comuniste de la fabricile „Vitrometan“, fabrica de mătase „Hiller“, fabrica de postav „W. Stürzer“, au pornit greva și în întreprinderile lor, fiind solidare cu acțiunea și revendicările muncitorilor de la „I.R.T.I.“.

În decurs de doar câteva zile cea mai mare parte a muncitorilor din întreprinderile medieșene se aflau în grevă. După fabricile „Hiller“ și „I.R.T.I.“, la 7 iulie s-a declarat grevă la fabrica „Schembra“ 78 de muncitori părăsind lucrul. La 8 iulie peste 250 de muncitori din secțiile amestec, șlefuit, samotări, hută, magazie etc., de la întreprinderea „Vitrometan“ au intrat în grevă.⁴⁷

În aceeași zi cu muncitorii de la „Vitrometan“, declară grevă și cei de la fabrica de șuruburi „Rosenauer“, de la uzina „Westen“ și de la „Fabrica de geamuri“. Autoritățile locale informau pe cele superioare, de la județ și București, că aproape toate întreprinderile mai însemnate din Mediaș se află în grevă, sub conducerea organizației comuniste locale, subliniindu-se caracterul ei de grevă generală, cu probabilitatea extinderii ei și în alte orașe ale țării.⁴⁸

Muncitorii greviști au manifestat pe străzile orașului, au trecut prin fața primăriei și s-au oprit la o mare adunare în fața restaurantului „Gulloaia“. Aici, prin reprezentanții aleși din rândurile comitetelor de grevă de la diferite întreprinderi s-au stabilit căile firești de urmat pentru ca mișcarea să aibă sorți de izbândă. A fost ales un comitet de grevă pe oraș care urma să conducă direct toate acțiunile greviștilor. Din acest comitet „faceau parte 32 de muncitori dintre care mai bine de jumătate erau comuniști și simpatizanți ai Partidului Comunist din România“.⁴⁹

Orientându-se asupra faptului că la grevă participau muncitori români, maghiari, germani, fie membri ai partidului comunist sau social-

⁴⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 815, fila 35. Vezi și I. Turcu, *op. cit.*, p. 224.

⁴⁷ I. Turcu, *op. cit.*, p. 225; Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 112/1936, fila 8.

⁴⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 815, fila 76.

⁴⁹ I. Turcu, *op. cit.*, p. 224.

democrat, fie fără de partid, comuniștii din comitetul de grevă pe oraș și-au concentrat eforturile spre făurirea unui front unic de luptă, pentru a atrage pe toți muncitorii indiferent de orientare politică sau naționalitate, vîrstă sau sex. S-a redactat un amplu memoriu cuprinzînd revendicările tuturor muncitorilor greviști. Se solicita: contract colectiv de muncă, respectarea zilei de muncă de 8 ore, plata suplimentară cu majorările legale pentru orele lucrate în plus, majorarea salariului, concediu de odihnă plătit, plata integrală a salariului în caz de boală, respectarea dreptului de ajutor în caz de boală, interzicerea reținerilor din salariu, angajamentul patronilor că nici un muncitor din cei care au declarat grevă nu va fi concediat, recunoașterea organizației lucrătorilor, repaus pentru masă.⁵⁰

Declanșarea grevei generale a derutat patronatul medieșean. Ei solicitau ajutor Primăriei și poliției locale. Cu sprijinul lor sperau că îi vor obliga pe muncitori să reia lucrul. Aceștia însă nu s-au lăsat intimidați menținîndu-se în continuare pe poziția revendicărilor formulate și înaintate patronatului.

Măsurile represive (intimidări, arestări, bătăile în beciurile poliției etc.) luate de autorități au fost de natură a îndîrji și mai mult pe greviști, contrar așteptărilor acestora de a le înfrînge voința de luptă. Constatînd că numai cu forțele locale nu vor putea înfrînge acțiunea grevistă, care devenea tot mai periculoasă pentru ele, autoritățile orașului au solicitat sprijinul Prefecturii județului Tîrnava Mare. Legiunea de jandarmi era, de asemenea, obligată a da tot concursul poliției, iar primarul orașului Mediaș avea înputernicirea, ca în cazul unei stricte necesități, să ceară școlii tehnice de aviație concursul forțelor militare.

Aceasta era o dovadă peremptorie a intențiilor, cu adevărat criminale, ale autorităților burghezo-moșierești de a recurge chiar și la folosirea armelor pentru a-și apăra pozițiile avute împotriva acelor care nu solicitau decît dreptul lor la o viață mai bună și la condiții de muncă omenеști.⁵¹

Greva cîștigă simpatizanți din diverse pătri sociale: în sprijinul greviștilor au sărit țărani din Cetatea de Baltă și Boian, care au trimis cîteva care cu alimente. Alături de aceștia s-au ridicat unii comercianți și negustori care „...au donat cantități însemnate de alimente pentru greviști”.⁵²

Lipsită fiind totuși de mijloace materiale, după trei săptămîni, muncitorimea grevistă este constrînsă să reia lucrul. Numeroși muncitori, sînt concediați definitiv, pierzînd pentru totdeauna locul de muncă. Deși înfrîntă, prin concursul de împrejurări, marea ridicare la luptă a muncitorimii medieșene din vara anului 1936 este un exemplu viu al presti-

⁵⁰ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 112/1936, filele 1—4.

⁵¹ *Ibidem*, fila 11.

⁵² I. Turcu, *op. cit.*, p. 230.

giului și încrederii de care se bucura Partidul comunist în rindurile muncitorimii medieșene. Referindu-se la greva din 1936, de la Mediaș, organul de presă al P.C.R., ziarul „Scînteia“, scria, trăgînd concluzii valabile pentru mișcarea muncitorească din întreaga țară: „Toți muncitorii să intre în syndicate, să activeze syndicatele existente și să organizeze mai puternic lupta pentru cucerirea tuturor revendicărilor lor afiliindu-se la C.G.M., lupta pentru reprimirea celor concediați, recunoașterea delegaților și comitetelor de fabrică și contractul colectiv.“⁵³

În perioada anilor 1937—1938 prigoana împotriva muncitorilor se întindește. Orice activitate, mișcare a muncitorilor, era strict supravegheată. Cenzura devenea tot mai severă. La 19 februarie 1938, Prefectul județului Tirnava Mare făcea cunoscut faptul că, pe întreg teritoriul județului pe care-l conduce, este interzisă cu desăvîrșire apariția oricărei publicații fără a fi „văzut“ mai întii de cenzură, ca și faptul că nici o conferință nu se putea susține fără ca mai întii conferențiarul să prezinte textul acesteia spre „controlul“ cenzurii.⁵⁴ Aceasta era urmarea firească a noilor măsuri luate de dictatura regală. La 11 februarie 1938 se introdusese starea de asediu în întreaga țară, toate măsurile pentru menținerea ordinii decurgînd de aici. Prefectul județului era deja un militar, un colonel, ca și în celelalte județe ale țării.

În anii dictaturii regale, mergînd pe aceeași linie a combativității și spiritului revoluționar, a prezenței permanente pe tărîmul luptei de clasă și a luării de poziție fățișă față de măsurile regimului, lupta comuniștilor medieșeni din anii 1938—1940 se înscrie la loc de frunte în valul de manifestații desfășurate în întreaga țară împotriva fascismului și a dictaturii, în vederea cuceririi revendicărilor sale economice și politice.

Instaurarea dictaturii regale la 10 februarie 1938 a avut consecințe negative în domeniul vieții politice atît interne, cît și externe. Activitatea partidelor politice a fost interzisă, au fost desființate organizațiile muncitorești; alături de alte acțiuni dictatoriale acestea au dus la agravarea asupririi și exploatării maselor muncitoare. O expresie elocventă a acestui proces reacționar a fost și dizolvarea Confederației Generale a Muncii (C.G.M.), în luna septembrie 1938, și înființarea, în locul acestor syndicate, sub directa oblăduire a guvernului dictaturii regale, a breslelor pe profesiuni. În noile condiții, P.C.R. a trasat ca sarcină membrilor săi să activeze în bresle în sensul promovării intereselor muncitorimii și pentru apărarea independenței și suveranității naționale amenințate de fascism.

Ca și în anii precedenți, proletariatul s-a mobilizat în jurul partidului comunist, în vederea dobîndirii unor drepturi și libertăți. Și în acești ani de grea restriște, în cadrul luptei maselor populare din țara

⁵³ *Scînteia*, an VI, nr. 12—13 din 1 septembrie 1936.

⁵⁴ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tirnava Mare*, dosar 2/1938, fila 39.

noastră împotriva dictaturii regale, un loc de seamă a revenit mișcării greviste a proletariatului. La baza acestor mișcări au stat o serie de cauze de natură social-economică și politică. În conjunctura dată, ca sarcini vitale în fața P.C.R. au stat: „...problema mobilizării clasei muncitoare la luptă în vederea cuceririi revendicărilor sale economice și politice, ca și problema asigurării rolului conducător al proletariatului în făurirea frontului popular împotriva fascismului și a dictaturii regale...⁵⁵. Ca o ripostă, autoritățile au intensificat în capitală și în provincie, chiar în localități în care mișcarea muncitorească nu avusese pînă atunci o pondere deosebită, prigoana împotriva oricăror mișcări ale proletariatului.

Prin adresa nr. 601 din 21 decembrie 1939 a poliției orașului Sighișoara, înaintată Comisariatului de poliție Mediaș, se atrăgea atenția că ultimele manifestări, care s-au produs în perioada anterioară expedierii notei, denotă faptul că mișcarea comunistă era pe cale a se dezlănțui din nou. Se cerea luarea urgentă de măsuri pentru a preîntîmpina orice manifestație comunistă.⁵⁶ Ca răspuns la sarcinile trasate de către organele superioare, Comisariatul de poliție Mediaș informa la 27 decembrie, că s-au luat măsurile cuvenite: supravegherea și controlul permanent al comuniștilor și simpatizanților acestora, trimiterea de informatori experimentați în toate întreprinderile pentru a aduce în cel mai scurt timp posibil la cunoștința organelor de represiune a oricărei acțiuni ce s-ar putea întreprinde, instruirea serviciului de pază disponibil pentru a preveni și a prinde pe eventualii răspînditori de manifeste, etc.⁵⁷.

Faptul că patronii dispuneau, după bunul plac, de muncitori, iar aceștia puteau fi aruncați în stradă, desfăcîndu-li-se contractul de muncă, este încă o dată confirmat, în cazul orașului Mediaș, de situația creată la fabrica „Westen“ din localitate, cînd în ziua de 12 aprilie 1940, au fost concediați circa 100 de lucrători pentru că au „îndrăznit“ să ceară un spor de salariu.⁵⁸

După cum arăta secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Era în tradiția mișcării noastre muncitorești, a partidului nostru de-a sărbători 1 Mai ca zi de luptă împotriva asupririi, pentru drepturi și libertăți democratice pentru o societate în care cei ce muncesc să se simtă cu adevărat stăpîni pe munca lor, pe destinele patriei lor“⁵⁹. Și la Mediaș sărbătorirea zilei de 1 Mai 1940 a fost un obiectiv în atenția comuniștilor și prin urmare un motiv de îngrijorare pentru autorități. O notă telefonică a șefului poliției județene Tîrnava

⁵⁵ A. I. Gh. Savu, *Date privind mișcarea grevistă în timpul dictaturii regale*, în *Anale de istorie* 5, 1963, p. 68.

⁵⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 2736, fila 28.

⁵⁷ *Ibidem*, dosar 2746, fila 72.

⁵⁸ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, fond Prefectura județului Tîrnava Mare, dosar 2/1940, fila 126.

⁵⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, București, Editura politică, 1969, p. 125.

Mare informa poliția Mediaș că pentru 1 Mai comuniștii vor răspîndi manifeste și ordona, în consecință, luarea măsurilor necesare pentru împiedicarea acestor acțiuni și a altora care s-ar putea produce.⁶⁰

Activitățile protestatare și revoluționare, chiar de mai mică amploare, din anii dictaturii regale s-au datorat existenței unor celule comuniste la Mediaș, bine închegate, fapt care reiese și din parcurgerea dării de seamă pe luna iunie a anului 1940, adresată prefecturii de către organele polițienești medieșene care, la capitolul „Propaganda și mișcarea comunistă” transmiteau: „În orașul Mediaș, unde este mai multă industrie, muncitori veniți din toate părțile țării, sînt mai mulți conducători comuniști care sînt supravegheați.”⁶¹

Această strictă supraveghere la care erau supuși comuniștii medieșeni era în conformitate și cu ordinul secret din 30 iunie al Prefecturii județului Tîrnava Mare, adresat Comandantului Legiunii de jandarmi și șefilor de poliție, care prin tonul său categoric denotă seriozitatea activităților comuniștilor: „Veți binevoi a pune imediat sub cea mai strictă supraveghere comuniștii. Veți opri ori ce fel de manifestare, sau încercare de manifestare. În acțiunea de prevenire și oprire, veți proceda energic imediat, singuri sau cu ajutorul armatei procedînd la arestare, la cea mai mică încercare de manifestare. Raportați ce și cîți comuniști aveți, precum și orice eveniment.”⁶²

În cursul lunii iulie 1940 este semnalat, în darea de seamă informativă a poliției Mediaș, faptul că la fabrica „I.R.T.I.” o serie de comuniști „au făcut propagandă între muncitorii din acea fabrică. Chestiunea este în curs de cercetare de către poliția județului.”⁶³

De altfel întreg anul 1940 este marcat de acțiuni ale comuniștilor medieșeni culminînd în luna august cu intense agitații. La 10 septembrie 1940 poliția orașului Mediaș opera noi percheziții la domiciliul comuniștilor.

Aparatul de represiune face față greu situației; poliția întreprinde măsuri diverse de intimidare; descinderile din fabrici și de la domiciliul comuniștilor și cercetările făcute în baza informațiilor ce se obțineau, precum și comunicarea la timp a informațiilor obținute au devenit mijloace curente ale guvernului dictaturii militaro-fasciste antonesciene instaurat la 6 septembrie 1940. Măsura imediată a fost majorarea numărului de jandarmi și a posturilor de gardieni publici din toată țara. Ofițerii și agenții poliției și siguranței executau un control sever asupra tuturor celor „suspecți”.⁶⁴ Toate acestea constituiau o certă dovadă a caracterului represiv al dictaturii antonesciene, marcînd intențiile sale

⁶⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 2737, fila 32.

⁶¹ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 2/1940, fila 243.

⁶² Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 2737, fila 48.

⁶³ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 2/1940, fila 336.

⁶⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 2747, fila 315.

organizatorice prin evidente acțiuni ce urmăreau să desființeze orice libertăți și drepturi, să anihileze activitatea oamenilor progresiști, a comuniștilor în special.

La numai o săptămână după venirea la putere a lui Antonescu, Inspectoratul de poliție al Ținutului „Mureș“, organul ierarhic superior al poliției medieșene, solicita chestorilor de poliție, dată fiind situația în care organizațiile comuniste au început din nou a activa „... prin răspîndirea de manifeste, în orașele Mediaș și Sibiu...“, luarea de măsuri urgente, aspre, împotriva acelor care „... ar putea să se dedea la acțiuni periculoase ordinei și siguranței statului...“ și raportarea lor de urgență la forul superior. Se cerea, de asemenea, „... o intensă acțiune informativă și de supraveghere pentru a cunoaște din timp orice acțiune s-ar pune la cale de către comuniști...“.⁶⁵

La 28 septembrie 1940, poliția din Mediaș raporta de urgență Direcțiunii generale a poliției și Direcțiunii Siguranței București, că în seara zilei precedente, la întreprinderile de țesătorie „I.R.T.I.“ și „Klinger“ din Mediaș s-au găsit manifeste cu caracter comunist cu text bilingv (română și maghiară), scrise cu mîna și șapirografiate, intitulate „Proletari din toată lumea uniți-vă“ purtînd semnătura Comitetului Regional al Sindicatelor revoluționare Sibiu-Mediaș. Organele comisariatului de poliție Mediaș au inițiat imediat cercetări reținînd, la acel oficiu, 5 persoane considerate ca „suspecte“.⁶⁶

Activitatea de multiplicare și răspîndire a manifestelor a constituit o formă importantă de propagare a cuvîntului Partidului Comunist Român, de transmitere în mase al lozincilor sale de luptă, de legătură cu oamenii muncii. Difuzarea manifestelor — cu toate riscurile pe care le comporta — era o activitate cu caracter permanent. Din momentul în care partidul nu s-a mai putut servi de organele de presă legală, manifestele au dobîndit un rol deosebit.

În ziua de 14 noiembrie 1940 în orașul Mediaș au fost arestați de către Comisariatul local de poliție, în strînsă colaborare cu poliția legionară din acest centru, toți componenții organizației comuniste „... care activau în localitate, ridicîndu-se arme, manifeste și un șapirograf, descoperindu-se și alți membri din Sibiu care erau în legătură cu organizația de aici...“.⁶⁷

La 28 noiembrie 1940, poliția de reședință Sighișoara informa Prefectura județului că în orașul Mediaș se face o intensă propagandă comunistă distribuindu-se și manifeste cu caracter comunist, atît prin fabrici, cît și în oraș, solicitînd de urgență Parchetului Tribunalului Țirnavă Mare autorizație de percheziție domiciliară la un mare număr de comuniști.⁶⁸

⁶⁵ *Ibidem*, fila 484.

⁶⁶ *Ibidem*, fila 341.

⁶⁷ *Ibidem*, fila 382.

⁶⁸ *Ibidem*, fila 421.

În luna noiembrie, în orașul Mediaș s-a organizat o mișcare comunistă clandestină, nucleul aflându-se la fabrica „I.R.T.I.“, care făcea o puternică propagandă, orală și prin răspîndirea de manifeste, în rîndul muncitorilor de la celelalte întreprinderi. Depistînd activitatea acestora, 28 comuniști au fost imediat arestați, deferiți, în cursul aceleiași luni, Tribunalului Militar din Craiova, care a aplicat sancțiuni cu privațiunea de libertate pe diferite perioade de timp, de la cîteva luni la cîteva ani.⁶⁹

În ordinul circular confidențial din 31 decembrie 1940 al Inspectoratului de poliție Alba-Iulia, Serviciul de Siguranță, se arăta că în conformitate cu ordinul generalului Ion Antonescu, chesturile și polițiile din subordinea sa au obligația de a urmări activitatea comuniștilor arestați în ultima vreme, chiar după ce au fost achitați, eventual, de autoritățile judecătorești. Pentru cazurile de abateri se propunea fără întîrziere arestarea lor.⁷⁰

Receptivi la ideile comuniste au devenit și cîteva gardieni, domiciliați în Mediaș și Sighișoara, de la penitenciarul Dumbrăveni, unde în această perioadă erau deținute figuri proeminente ale mișcării comuniste din țara noastră. Într-un document, care confirmă acest fapt se arată: „...în închisoarea Dumbrăveni, pendinte de județul Tîrnava Mare, unde își exercită pedeapsa un număr de 30 de comuniști, s-ar face o intensă propagandă comunistă, atît în interiorul țării cît și în străinătate. Această propagandă se face prin corespondența clandestină, care nu trece prin cenzura direcției închisorii, fiind pusă la poșta din Mediaș, sau cea din Sighișoara, chiar de gardieni...“. Se cerea o vîgilență maximă pentru a-i prinde pe „vinovați“.⁷¹

Față de această intensă activitate desfășurată de muncitorimea medieșeană, ca și din alte motive, în cursul anului 1940, Prefectura județului solicita sporirea numărului de gardieni publici; pentru pază propunea majorarea numărului de gardieni publici cu cel puțin 6 la poliția Sighișoara și cu 10 la Comisariatul Mediaș. Numărul mare de gardieni solicitați pentru orașul Mediaș era justificat de afirmația prefectului că un oraș cu o populație de 18 000 locuitori, din care aproximativ 5 000 erau muncitori de fabrică, activitatea comunistă era puternică iar pentru a o stăvili era nevoie neapărată de sporirea forțelor de „ordine“.⁷²

La baza activității P.C.R. din perioada anilor 1941—1944 a stat Platforma din 6 septembrie 1941, chintesență a gîndirii strategice și tactice a comuniștilor din România, *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională. Sarcinile Partidului Comunist din România*. Se făcea, prin intermediul acestei Platforme, o amplă analiză a situației economice și politice a României din această perioadă, se evidențiau

⁶⁹ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 2/1940, filele 424, 437.

⁷⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 2649, fila 21.

⁷¹ *Ibidem*, fila 20.

⁷² Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 3/1940, fila 23.

consecințele negative ale antrenării țării noastre în cel de-al doilea război mondial; platforma prevedea, de asemenea, un plan vast de acțiune cu menirea asigurării victoriei democratice a maselor în încheștarea cu dușmanul intern și extern; se acorda o mare importanță tineretului revoluționar. Prin toate acestea, Platforma sintetiza cerințele istorice obiective ale acelei perioade, mijloacele pentru îndeplinirea dezideratelor supreme ale clasei muncitoare.

Actul abuziv de răpire a Ardealului de nord, prin Dictatul de la Viena, politica filo-germană a guvernelor din acea perioadă de început de an 1941 nu a rămas fără ecou și în rândurile proletariului medieșean. În legătură cu acestea, la 14 ianuarie 1941, Comisariatul de poliție Mediaș raporta Prefecturii județene că pe teritoriul orașului s-au răspândit, prin poștă, imprimate — format carte poștală — cu următorul conținut: „Anul nou cu bine, fără nemți în țară fără trădători la putere“, urmat de cuvintele „Trăiască România reîntregită, liberă și independentă“.⁷³

După masiva și brutala intervenție a poliției orașului împotriva mișcării comuniste de la 20 ianuarie 1941, în urma căreia mișcarea comunistă la Mediaș a avut mult de suferit, în raportul Prefecturii către Ministerul de interne, se arăta că: „Propaganda comunistă nu este în creștere în județul nostru. După urmărirea celor de la fabricile din Mediaș, pretendem că am făcut un pas însemnat spre stăpânirea propagandei și acțiunii comuniste în județul nostru. Manifeste nu s-au răspândit după această dată în fabrici. Desigur avem întreaga vigilență în această direcție“.⁷⁴

Cu toate acestea, în luna aprilie 1941 Comisariatul de poliție Mediaș, în vederea îndeplinirii măsurilor de pază ce trebuiau luate cu prilejul zilei de 1 Mai, solicita garnizoanei locale 15 soldați, ca împreună cu personalul polițienesc, să întreprindă razii și patrulări pe raza orașului.⁷⁵ Această măsură era luată, desigur, ca urmare a dispozițiilor primite de la Direcția generală a poliției, prin care se arată că, cu prilejul zilei de 1 Mai, Comitetul Central al P.C.R. a dat instrucțiuni organizațiilor regionale și locale din țară ca pentru această dată considerată ca „Sărbătoare a muncii“, comuniștii să șablonizeze și să popularizeze lozinci contra fascismului și războiului, pentru libertatea muncii, pentru dreptul de liberă organizare și manifestare muncitorească etc. În finalul acestor dispoziții se recomandau măsuri speciale în această regiune pentru a se urmări îndeaproape această acțiune, spre a se lua din timp măsurile preventive necesare.⁷⁶

La 20 mai 1941, Inspectoratul regional de poliție „Mureș“ cu sediul în Alba Iulia, informa toate chesturile și polițiile din subordinea sa,

⁷³ *Ibidem*, dosar 19/1941, fila 8.

⁷⁴ *Ibidem*, fila 1.

⁷⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 2750, fila 68.

⁷⁶ *Ibidem*, dosar 1150, fila 328 (Este telegrama din 23 aprilie 1940 a Direcțiunii generale a poliției adresată inspectorilor regionali de poliție).

printre acestea și pe cea din Mediaș, că, în urma cercetărilor făcute în ultimul timp, a constatat că muncitorii comuniști au intensificat propaganda, prin răspîndirea de broșuri, reviste, manifeste și etichete cu lozinci comuniste. Se ordona luarea de măsuri urgente în vederea preîntîmpinării unor astfel de acțiuni.⁷⁷

„Victoria” împotriva răspîndirii cuvîntului scris al partidului durase doar cîteva luni. La 11 iunie 1941 chestura Sibiu era informată de poliția medieșeană de existența unor nuclee comuniste la fabricile „Karras”, „Sonametan” și „Vitrometan”. În document se arăta detaliat că la Mediaș acestea țineau dese consfătuiri cu muncitorii și în special cu lucrătorii de la fabrica „Vitrometan” cărora li se făcea o adevărată școală comunistă în cadrul acestor întruniri.⁷⁸

La 1 iulie 1941 Prefectul județului atrăgea atenția comandanților și șefilor de poliție din Sighișoara și Mediaș de primirea de către comuniști a unor instrucțiuni din partea Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Se recomanda, de asemenea, pentru prevenirea răspîndirii acestora, concentrarea tuturor mijloacelor în zonele muncitorești, supravegherea strictă a conducătorilor comuniști și raportarea imediată a oricărei mișcări a acestora.⁷⁹

În luna iulie au avut loc mai multe arestări. Pentru că au luat legătura cu un activist brașovean, venit la Mediaș cu însărcinări speciale privind munca de organizare și ducere a luptei contra exploatarei și asupririi de către organizația locală a P.C.R., au fost arestați mai mulți comuniști. Aceștia au fost înaintați Curții Marțiale a Corpului V Armată Brașov. În raportul șefului Comisariatului de poliție Mediaș se arăta în continuare că întrucît mai există o serie de bănuieli și indicii că din această organizație ar mai fi făcut parte și alte persoane, rămase deocamdată neidentificate, cercetările continuau.⁸⁰

În luna august 1941, situația maselor devenise și mai grea. Lipsa alimentelor de pe piață determină forțele ordinii, gîndindu-se și la urmările pe care le-ar putea avea, să raporteze situația existență forurilor superioare. La 11 august, comisarul poliției Mediaș informa prefectura: „Avem onoare a vă raporta, că în rîndurile populației din orașul nostru se observă o adîncă nemulțumire pentru lipsa completă a pîinii de pe piața orașului cît și pentru lipsa făinei de grîu și de porumb. Nemulțumirea se evidențiază mai mult în masa muncitorilor de la întreprinderile din orașul nostru”⁸¹.

Și în acest an, cu prilejul zilei de 7 Noiembrie, pentru a preîntîmpina sărbătorirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, forțele ordinii iau măsuri. În telegrama poliției Sighișoara din 6 septembrie 1941,

⁷⁷ *Ibidem*, dosar 2751, fila 210.

⁷⁸ *Ibidem*, fila 252.

⁷⁹ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, fond Prefectura județului Tîrnava Mare, dosar 19/1941, fila 257.

⁸⁰ *Ibidem*, fila 310.

⁸¹ *Ibidem*, fila 346.

adresată poliției Mediaș, se cerea luarea urgentă a măsurilor de pază necesare pentru ziua de 7 noiembrie prin exercitarea unei atente supravegheri în vederea preîntâmpinării oricăror manifestații, acte de sabotaj, șablonări de lozinci comuniste și a răspindirii de manifeste, precum și necesitatea constituirii unor posturi de observații în punctele mai importante⁸².

Sfidînd cenzura, rigorile drastice ale legilor în vigoare și dînd dovadă de un curaj deosebit, în 27 septembrie 1941, comuniștii medieșeni au expediat, într-un colet, pe adresa poliției Mediaș, trei volume din lucrarea „Eroii Revoluției Roșii” a lui Sterie Diamandi, operă care conform unui ordin din aceeași lună urma să fie confiscată ori unde s-ar fi găsit⁸³.

Drept urmare, autoritățile intensifică acțiunea de lichidare a mișcării comuniste medieșene. Aceasta a avut, în anii 1941 și 1942, foarte mult de suferit. Ca o sinteză, o privire generală de ansamblu privind mișcarea muncitorească medieșeană din anii 1941—1942, nota telefonică nr. 8139 din 4 noiembrie 1943 a Comisariatului de poliție Mediaș către poliția de reședință Sighișoara, este cît se poate de succintă dar, în același timp, elocventă. Se raporta aici că, în intervalul de timp cuprins între 1 ianuarie 1941 și 1 aprilie 1942, în oraș au fost identificați 8 comuniști (în afara celor deja cunoscuți); s-au făcut 8 percheziții; au fost arestate 8 persoane; s-au deferit justiției un număr de 8 comuniști etc.⁸⁴.

La 13 martie 1942 un tăbăcar, lucrător la fabrica de piele „Karras”, este arestat de poliție sub acuzația că ar fi introdus în incinta fabricii manifeste comuniste pe care le-ar fi dat și celorlalți muncitori să le citească. Acesta, împreună cu manifestele găsite, a fost trimis sub escortă la Brașov și deferit Curții Marțiale care l-a condamnat la doi ani închisoare⁸⁵.

În ziua de 1 aprilie 1942 muncitorii de la uzina „Westen” s-au prezentat la lucru, însă au refuzat în corpore de-a munci cerînd sporirea salariilor și încetarea abuzurilor patronului. Pentru prevenirea oricărei acțiuni s-a dat alarma la Comisariatul de poliție local, luîndu-se totodată contact și cu garnizoana din oraș. În urma intervenției poliției, muncitorii au fost nevoiți a relua lucrul fără a obține sporirea salariilor. Tot în cursul acestei luni nemulțumiri pe tema salarizării, tot mai evident în dezacord cu prețurile, insuficiente sînt semnalate, la 10 aprilie 1942, și între muncitorii de la „Fabrica de geamuri”⁸⁶.

Pentru a preîntîmpina orice manifestație sau acțiune în vederea sărbătoririi zilei de 1 Mai 1942, poliția Mediaș, în colaborare cu garnizoana locală, au efectuat în cursul nopții de 30 aprilie spre 1 Mai, o razie generală pe teritoriul întregului oraș. De asemenea s-au efectuat în tot

⁸² Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 2649, fila 79.

⁸³ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, *fond Prefectura județului Tîrnava Mare*, dosar 19/1941, fila 456.

⁸⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., *fond 50*, dosar 2737, fila 87.

⁸⁵ *Ibidem*, dosar 2751, filele 677, 687.

⁸⁶ *Ibidem*, dosar 2742, fila 388.

cursul nopții patrulări mixte pe străzile orașului și, în principalele puncte s-au instalat posturi fixe, speciale, de supraveghere⁸⁷.

La 6 noiembrie, Chestura poliției Municipiului Brașov, adresându-se poliției Mediaș aducea la cunoștința acesteia faptul că o activistă a Partidului Comunist Român „... care a plecat din Brașov la Mediaș... este o curieră periculoasă, avînd legături cu Comitetul Central al Partidului Comunist cît și cu Comitetul regional din Ardeal”. Se cerea arestarea acestei comuniste și trimiterea ei, spre cercetare, Chesturii Brașov a poliției⁸⁸.

La fel ca în primăvară muncitorii de la „Westen” sînt din nou angajați în acțiuni revendicative la 7 noiembrie același an. Cauza imediată era tot aceea a salarizării extrem de scăzute. Referindu-se la situația de la „Westen”, un document al poliției relatează următoarele: „În acest sens delegația lucrătorilor a început tratativele cu conducerea uzinei, iar printre lucrători se discută că în cazul cînd nu li se vor acorda acest spor nu este exclus să se producă o grevă”⁸⁹.

Războiul, cu uriașele sale eforturi materiale, se răsfrînge direct asupra maselor populare. În darea de seamă informativă pe luna noiembrie 1942 a Prefecturii județului Tîrnava Mare către Serviciul regional de studii și prevederi Sibiu se arată: „Muncitorimea se arată... nemulțumită din cauza scumpetei excesive și a lipsurilor de grîu, făină, zahăr, untdelemn, grăsimi animală, a stofelor standard și a materialului de încălțăminte”⁹⁰.

Nemulțumirile generale ce decurgeau din starea României de beligerant și chiar sabotarea industriei de război reies și din nota circulară adresată tuturor întreprinderilor orașului de către Comisariatul local de poliție la 3 aprilie 1943. Se informa și se solicita direcțiunilor acestora luarea unor măsuri severe de supraveghere pe întreaga întreprindere, precum și înființarea unei paze bine organizate cu scopul împînării oricărei acțiuni de „terorism” [sic!] sau „sabotaj”. În document se arată în continuare: „Se vor supraveghea, de asemenea, cu multă strictețe elementele ce bănuieți a fi capabile de astfel de acte, ce au pătruns în rîndurile angajaților Dvs.”⁹¹.

Acțiuni de sabotare a războiului, în cursul anului 1943, se întîlnesc la Arsenalul Aeronautic (A.S.A.M.) Mediaș (azi „Uzina Automecanică”), unde avioanele ce erau aduse pentru reparație nu puteau reintra imediat în luptă, ele fiind livrate cu „stricăciuni sau li se provocau altele”⁹².

Într-un raport întocmit în cursul anului 1943, vorbindu-se despre mișcarea comunistă și extinderea ei în rîndurile muncitorilor din Mediaș

⁸⁷ *Ibidem*, fila 385.

⁸⁸ *Ibidem*, fond 50, dosar 2735, fila 11.

⁸⁹ *Ibidem*, dosar 2753, fila 180.

⁹⁰ *Ibidem*, dosar 2742, fila 168.

⁹¹ Arhiva Consiliului Popular Municipal Sibiu, fond Prefectură, pachetul 67/1942. Dosar cu dări de seamă informative pe luna noiembrie 1942, fila 57.

⁹² Arhiva C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 2753, fila 304.

se aprecia, după calcule sigure, furnizate de direcțiunile întreprinderilor locale, că numărul total al muncitorilor angajați, din raza orașului Mediaș ar fi de 4576, repartizați⁹³ astfel:

români	sași	unguri	evrei	alții	total
2.639	993	828	64	52	4.576

Aceste date erau certificate și de șeful Comisariatului și de cel al Biroului de siguranță din Mediaș. Cifra reprezenta și pentru organele polițienești un potențial numeric deosebit de favorabil activității comuniste în oraș.

La 2 iulie 1944, în raportul întocmit de Prefectura județului Tîrnava Mare către Ministerul de Interne, se arăta că au fost descoperiți doi studenți mediciniști, care făceau practica la Spitalul de stat din Mediaș, făcînd propagandă comunistă la sate, îmbrăcați fiind în haine țărănești⁹⁴. Tot în luna iulie, la același spital, alți doi studenți „au o activitate suspectă, ce pare a avea caracter comunist în rîndurile colegilor lor, cît și în rîndurile populației satelor din împrejurimi”⁹⁵. Această informație o dădea la 16 iulie 1944 Șeful statului major al Armatei I a, Comisariatului de poliție Mediaș, pe baza unor informații sigure. Se cerea supravegherea atentă a activității celor doi studenți și raportarea urgentă a constatărilor făcute.

Actul istoric de la 23 August 1944 a fost îmbrățișat cu căldură de masele populare din tot județul Tîrnava Mare. Iată ce relatau oficialitățile despre ecoul acestui eveniment în sinul maselor: „Evenimentele de la 23 August 1944, au fost primite de către populația românească cu un optimism și satisfacție văzînd că eliberarea Transilvaniei de nord este iminentă...”⁹⁶. Prin acest act de o excepțională însemnătate istorică se deschidea o nouă epocă în istoria contemporană a României.

FRAGEN DES REVOLUTIONÄREN KAMPFES DER MEDIASCHER KOMMUNISTEN AUS DER ZEITSPANNE 1918—1944

Zusammenfassung

Aufgrund von unveröffentlichten Zeitdokumenten, die sich im Archiv des ZK der RKP, im Archiv des Instituts für historische und sozial-politische Studien und im Staatsarchiv Tîrgu Mureș befinden, werden die wichtigsten Fragen des revolu-

⁹³ M. C. Stănescu, V. I. Mocanu, *Din lupta antifascistă a oamenilor muncii din regiunea Brașov sub conducerea P.C.R., între anii 1941 și 1944, în Studii. Revistă de istorie*, XVI, nr. 6/1963, p. 1286.

⁹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 2756, fila 220.

⁹⁵ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, fond Prefectura județului Tîrnava Mare, dosar 5/1944, fila 230.

⁹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 50, dosar 2757, fila 225.

tionären Kampfes der Mediascher Kommunisten aus der Zeitspanne 1918—1944 geschildert.

Ohne ein praktisch unausführbares Anliegen zu verfolgen und ohne der Anspruch zu erheben, das Thema erschöpfend zu behandeln, werden in dieser ausführlichen Studie die wichtigsten, allgemeinen Aspekte des glorreichen Kampfes der Mediascher Kommunisten aus der Vergangenheit behandelt, die ununterbrochen an der Spitze der Volksmassen standen, die für fortschrittliche Umwälzungen, gegen die ungerechte bürgerlich-gutsherrliche Gesellschaftsordnung, für die Verteidigung der Unabhängigkeit, Souveränität und territoriale Integrität Rumäniens, für Frieden, Demokratie und Sozialismus kämpften.

Die Arbeit ist gleichzeitig ein Andenken an diejenigen, die trotz Polizeiverfolgung und Kerkerqual der Siguranța, mit Stolz die Gerichtsurteile des bürgerlich-gutsherrlichen Rumänien übtrwunden haben und der Sache, für die sie gekämpft haben, bewußt waren: Eine gerechtere Welt, Frieden, Demokratie und Sozialismus.